

© Пішак В.П., Ахтемійчук Ю.Т., Цвігун А.О.

УДК 611 (091)

АНАТОМІЯ XVIII СТОЛІТТЯ У ПОСТАТЯХ

В.П.Пішак, Ю.Т.Ахтемійчук, А.О.Цвігун

Буковинська державна медична академія

Пті Франсуа (Petit Francois; 1664-1741), французький лікар і анатом. Навчався медицині у Монпельї, працював хірургом у Парижі. З 1722 року – член Академії наук. Першим довів наявність перехрестя нервових волокон у головному та спинному мозку. Вивчав анатомію і хірургію органа зору, описав будову кришталика у людини і тварин. Його ім'ям назвали щілини між волокнами війкового пояса кришталика – пояскові простори (канал Пті).

Пахіоні [Пакціоні] Антоніо (Pacchioni Antonio; 1665-1726), італійський анатом. У працях "Анатомічне дослідження будови і функції твердої мозкової оболонки" (1700) і "Міркування про кулеподібні залози твердої мозкової оболонки людини" (1705) описав ямочки грануляцій на внутрішній пластинці кісток склепіння черепа (Пахіонові ямки) та арахноїдальні грануляції павутинної оболонки головного мозку, які беруть участь у циркуляції спинно-мозкової рідини (Пахіонові грануляції). Його ім'ям також назвали вирізку мозочкового намету (Пахіонова вирізка).

Тебезій А.Х. (Thebesius Ad. Chr.; 1668-1720), німецький лікар. У 1708 році опублікував працю "Міркування про кровообіг серця", в якій описав (після В'ессана) отвори для венозної крові у передсердях та шлуночках. Його ім'ям назвали: найменші вени серця (Тебезієві вени, вени або судини В'ессана-Тебезія), отвори найменших вен серця (отвори Тебезія), заслінку вінцевої пазухи (клапан або заслінка Тебезія).

Бідлоо Микола (Бидлоо Николай; 1669-1735), хірург і анатом. Народився в Амстердамі. Закінчив Лейденський університет, де

захистив дисертацію на ступінь доктора медицини (1697). У 1703 році приїхав у Росію, де його призначили лейб-медиком. За його проектом засновано Московський госпіталь з госпітальною школою для підготовки військових лікарів (1707). Будучи головним доктором та інспектором, керував госпіталем і школою. Викладав анатомію, хірургію та повивальну справу. Відкрив анатомічний театр, проводив розтини трупів. Підготував 3 навчальні посібники: "Медико-практичний збірник", "Дзеркало анатомії" та "Інструкція для вивчення хірургії в анатомічному театрі".

Вінслов Яків (Winslow Jacob Benignus; 1669-1760), видатний французький анатом. Навчався теології та медицині в Голандії. Працював у Парижі, вчився у Дювернея. З 1705 року – керівник кафедри анатомії в Сорбоні, член Французької академії наук. Йому завдячують за будівництво Паризького анатомічного театру (1745). Наукові праці присвячені топографічній анатомії людини, морфології серця і серцевих клапанів, кровообігу плода тощо. Його ім'ям назвали: гачкоподібний відросток підшлункової залози (мала підшлункова залоза або відросток Вінслова); косу підколінну зв'язку (зв'язка Вінслова); сальниковий отвір (отвір Вінслова); судинні зірочки судинно-капілярної пластинки власне судинної оболонки очного яблука, з яких беруть початок вортикозні вени (Вінслові зорі).

Пті Жан Луї (Petit Jean Louis; 1674-1750), французький хірург і анатом. Був військовим хірургом, запропонував восьмиподібну ватно-марлеву пов'язку, яку накладають на надпліччя з перехрещенням на спині при пе-

реломах ключиці. З 1700 року читав лекції з анатомії та хірургії у Парижі. З 1715 року – член Академії наук, 1731 року – директор Королівської хірургічної академії. Його ім'ям назвали поперековий трикутник, обмежений клубовим гребенем, найширшим м'язом спини і зовнішнім косим м'язом живота (трикутник Пті).

Дуглас Джеймс (Douglas James; 1675-1742), англійський лікар і анатом. Його ім'ям назвали: дугоподібну нижню межу задньої стінки піхви прямого м'яза живота (Дугласова лінія, Дугласова півколова лінія); прямокишково-маткову заглибину (Дугласів простір); прямокишково-маткові зв'язки, утворені пристінковою очеревиною вздовж одноїменних м'язів (Дугласові складки).

Санторині Джованні Доменіко (Santorini Giovanni Domenico; 1681-1737), італійський анатом. З 1703 року – професор анатомії у Венеції, обіймав посаду протомедика. Опублікував праці "Анатомічні спостереження" (1714), "Про гортань" (1724). Описав багато м'язів лица. Його ім'ям назвали: потовщення задньої частини черпако-надгортанної складки – ріжкуватий горбик (Санториніїв горбик); ріжкуватий хрящ гортані (Санториніїв хрящ); непостійну найвищу носову раковину (Санторинієва раковина); додаткову протоку підшлункової залози (Санторинієва протока); малий сосочок дванадцятипалої кишки (Санториніїв сосочок); гордовитий м'яз, м'яз сміху та непостійний м'яз вирізки завитка вушної раковини (Санториніїв м'яз); вирізку хряща слухового ходу (Санторинієва вирізка); тім'яну випускную вену (Санториніїв емісарій).

Морганьї Джованні Баттіста (Morgagni Giovanni Battista; 1682-1771), італійський лікар і анатом. Упродовж 59 років був професором у Падуї. Описав хворобу жінок, яка характеризується гіперостозом внутрішньої пластинки лобової кістки, вірилізмом, ожирінням, аменореєю (синдром Морганьї). Створив музей потвор, аномалій та пухлин різноманітних органів. Його ім'ям назвали: гортанний шлуночок (шлуночок Морганьї); придаток гортанного шлуночка (гортанний придаток Морганьї); придаток яєчка – над'яєчко (придаток Морганьї); привісок яєчка (привісок або гідатида Морганьї); ла-

куни (затоки) сечівника (затоки або лакуни Морганьї); груднинно-реберний трикутник (проміжок) – щілина між груднинною та правою реберною частинами діафрагми, яка може бути одним із місць утворення справжніх діафрагмальних гриж (трикутник або проміжок Морганьї); парастернальну діафрагмальну грижу, яка виходить у середостіння через груднинно-реберний трикутник (грижа Морганьї); ембріональний залишок щитозикової протоки – сліпий отвір язика (отвір Морганьї); відхідникові стовпи (стовпи Морганьї); відхідникові пазухи (пазухи або синуси Морганьї); відхідникову заслінку – спільну назву заслінок, утворених слизовою оболонкою відхідникового каналу (заслінка Морганьї); верхню носову раковину (раковина Морганьї); нюхову цибулину (вузол Морганьї).

Гейстер [Хайстер] Лоренц (Heister Lorenz; 1683-1758), німецький анатом та військовий лікар. З 1710 року – професор анатомії і ботаніки в Альтдорфі, потім – у Гельмштадті. Посібник з анатомії Л.Гейстера був перекладений російською мовою М.І.Шейнім. Його ім'ям назвали: дивертикул верхньої цибулини внутрішньої яремної вени (дивертикул Гейстера); сукупність спіральних розміщених складок слизової оболонки протоки жовчного міхура (заслінка, клапан або складка Гейстера).

Фатер Абрахам (Vater Abraham; 1684-1751), німецький анатом. Медицину вивчав у Віттемберзі, докторський ступінь отримав у Лейпцигу. З 1712 року – екстраординарний професор анатомії і ботаніки у Віттемберзі, 1733 року – ординарний професор анатомії. Створив великий анатомічний музей. Описав процес закриття овального отвору в серці. Вивчав будову колових м'язів матки, дівочої перетинки. Його ім'ям назвали: чутливе інкапсульоване нервово закінчення, розміщене в глибоких шарах шкіри і в деяких внутрішніх органах, – пластиночкове тільце (тільце Фатера-Пачіні [пластиночкове тільце Пачіні]); ампулу в місці сполучення отворів спільної жовчної протоки та протоки підшлункової залози всередині великого сосочка дванадцятипалої кишки (Фатерів дивертикул, Фатерова ампула); великий сосочок дванадцятипалої кишки (Фатерів сосочок).

Феррейн Антоній (Ferrein Antonius; 1692-1769), французький хірург і анатом. Навчався медицині у Монпельї. У 1732 році обійняв посаду головного військово-польового лікаря. З 1741 року – анатом при Академії наук, 1742 року – професор медицини і хірургії. Його ім'ям назвали: носослізний канал (канал або протока Феррейна); голосову зв'язку або голосову струну (зв'язка або голосова струна Феррейна); променеву частину кіркових часточок нирки (промені Феррейна).

Бернуллі Даніель (Bernoulli Daniel; 1700-1782), народився у Гронінгені (Голландія). У 1725-33 рр. був членом Петербурзької Академії наук. З 1733 року – професор у Базелі з фізіології, 1750 – з механіки. У праці про рух м'язів стверджував, що до кожного м'яза прямують нерви з "черепного і хребтного мозку". У праці про зоровий нерв Бернуллі визначив топічне положення жовтої плями на сітківці ока.

Вейтбрехт Іосія (Weitbrecht Iosias; 1702-1747), анатом, учень Д.Бернуллі. Народився у Німеччині. Навчався медицині у Тюбінгені. У 1725 році переїхав у Росію. З 1730 року – професор анатомії. Вивчав процес кровопостачання кісток і м'язів. Опублікував латинською мовою посібник із синдесмології (1742), в якому описав 90 зв'язок. Його ім'ям назвали: суглобовий диск акроміально-ключичного суглоба (диск або хрящ Вейтбрехта); отвір у капсулі плечового суглоба, який сполучає суглобову порожнину з підсухожилковою сумкою підлопаткового м'яза (отвір Вейтбрехта); міжкостьові зв'язки, які з'єднують остисті відростки суміжних хребців (міжкостьова перетинка Вейтбрехта, зв'язковий апарат Вейтбрехта); покривну перетинку бічного атланта-осьового суглоба (мембрана Вейтбрехта); потовщення передньої атланта-потиличної перетинки атланта-потиличного суглоба (сухожилкове потовщення Вейтбрехта); нижню частину передньої міжгомількової зв'язки (нижня зв'язка бічної кісточки Вейтбрехта).

Льєто Жозеф (Lieutaud Joseph; 1703-1780), французький лікар з Провансу. Мав медичну практику у містах Е та Парижі. Був придворним медиком. Його ім'ям назвали трикутник сечового міхура – ділянка дна сечового міхура між вічками сечоводів та

внутрішнім вічком сечівника (трикутник Льєто).

Галлер Альбрехт (Albrecht von Haller; 1708-1777), швейцарський вчений і лікар. Народився у Берні, навчався у Тюбінгенському і Лейденському університетах в Альбінуса та Бургава. Працював у Лондоні в Дугласа, у Парижі – у Вінслоу, у Цюриху – у Бернуллі. Здобув науковий ступінь доктора медицини (1727). З 1736 року – професор університету у Геттінгені. Опублікував низку праць з анатомії та фізіології – "Анатомічні зображення", "Анатомічна бібліотека", "Елементи фізіології людського тіла". Вивчав ембріологію, дотримувався позиції преформізму. Його ім'ям назвали: поверхневу надчеревну вену (вена Галлера); судинне сплетення навколо місця виходу зорового нерва з очного яблука (вінчик Галлера, артеріальне кільце Галлера, артеріальне коло Галлера, циннове судинне кільце); аортальний закуток перикарда, розміщений між плечоголовним стовбуром і задньою стінкою перикарда (верхній ріжок Галлера); легеневий закуток перикарда, розміщений між гілками легеневого стовбура, ввігнутою поверхнею аорти і задньою стінкою перикарда (нижній ріжок Галлера); сім'яний горбик чоловічої уретри (сім'яний горбик Галлера, гірський дротик Галлера, куликова голівка Галлера); придаток мезонефроса, що закінчується сліпо (заблудлий каналець Галлера, заблудла судина Галлера); венозні утворення навколо соска жіночої грудної залози (венозне кільце Галлера); часточки придатка яєчка, які складаються з конусоподібних трубочок (конуси Галлера); латеральну дугоподібну зв'язку – між поперечним відростком L1 або L2 хребця та XII ребром (латеральна дуга Галлера, латеральна дугоподібна зв'язка Галлера); медіальну дугоподібну зв'язку – між тілом та поперечним відростком L2 хребця (медіальна дуга Галлера, медіальна дугоподібна зв'язка Галлера); судинну пластинку очного яблука (пластинка або перетинка Галлера); сполучну гілку між лицевим та язикоглотковим нервами (петля Галлера); сполучну гілку між язикоглотковим та вушною гілкою блукаючого нерва (петля Галлера); м'язи передньобочкової стінки живота (пояс Галлера); сукупність переплетених і з'єднаних між со-

бою трубчастих утворень у середостінні яєчка (сітка яєчка Галлера, сплетення яєчка Галлера); косу пазуху перикарда (пазуха або синус Галлера); сліпий випин очеревини в мошонку крізь пахвинний канал – піхвовий відросток очеревини (стебло Галлера); звуження у первинній серцевій трубці між шлуночком та артеріальною цибулиною (звуження Галлера); місце поділу черевного стовбура на три артерії (черевний триніжник Галлера); артеріальну дугу, яка з'єднує сальникові гілки правої та лівої шлунково-сальникових артерій (дуга Галлера-Баркова [дуга Баркова]).

Ліберкюн Іоганн Натаніель (Lieberkuhn Johann Nathanael; 1711-1756), німецький анатом. Вивчав теологію у Галлі та Йені, пізніше – медицину в Лейдені у Бургава та Альбінуса. У 1739 році отримав науковий ступінь. Перший почав виготовляти ін'єкційні препарати, для вивчення яких сконструював особливий "сонячний мікроскоп", розробив корозійну методику. У праці "Про будову та функції ворсинок тонкої кишки" (1745) описав трубчасті заглиблення епітелію власного шару слизової оболонки кишок – кишкові крипти (Ліберкюнові залози або крипти [залози Галеаті]).

Бертен Екзюпер Жозеф (Bertin Euxpere Joseph; 1712-1781), французький анатом і фізіолог. Його ім'ям назвали: ниркові стовпи (стовпи Бертена); найміцнішу зв'язку нижньої кінцівки – клубово-стегнову зв'язку (зв'язка Бертена [зв'язка Бігелоу, зв'язка Фіка]); клиноподібну раковину (кісточка Бертена).

Шейн Мартин Ілліч (1712-1762) спочатку був майстром рисування у Кронштадському госпіталі, потім закінчив госпітальну школу і став викладачем в Академії художеств. Підготував рисунки до особисто складеного анатомічного атласу (1744). Переклав на російську мову підручник Гейстера "Скорочена анатомія, що включає в себе всю анатомічну справу коротко". Запровадив у наукову медичну літературу російську медичну термінологію.

Бургав-Каау Абрахам (Kaau-Boerhaave Abraham; 1715-1758), голландський лікар, анатом, фармаколог. Навчався медицині у Лейдені, працював лікарем у Гаазі. У 1744 році запрошений до Російської Академії на-

ук, обраний її членом (1747). Написав багато праць з натурфілософії та медицини. Описав уродженні вади і варіанти будови м'язів людини.

Гунтер [Хантер] Вільям (Hunter William; 1718-1783), англійський лікар і анатом, брат Джона Гунтера. Навчався в університеті у Глазго, у 1740-41 рр. навчався медицині в Единбурзі. У 1750 році у Глазго отримав ступінь доктора медицини. Працював у Лондоні, читав лекції з хірургії і анатомії. Заснував Гунтерівський анатомічний музей з аудиторією та секційним залом (1770). Працю "Анатомія вагітної матки" писав упродовж 20 років. Описав будову яєчок, слізної залози, абсорційну дію вен. Запропонував операцію при аневризмі аорти (поступове зашивання стінки аорти з метою зменшення її діаметра).

Фонтана Феліче (Fontana Felice; 1720-1805), італійський фізіолог. Працював у Пізі та Флоренції. У праці "Про рух райдужки" описав щілини між перекладами гребінцевої зв'язки райдужково-рогівкового кута, по яких водяниста волога передньої камери ока відтікає у венозну пазуху білкової оболонки (простори Фонтани).

Кампер Петрус [Пітер] (Camper Petrus; 1722-1789), голландський лікар, вчений, художник. Народився і навчався медицині у Лейдені. У 1747 році отримав ступінь доктора філософії. З 1750 року – професор філософії та медицини у Франекері, 1755 року – професор анатомії і хірургії в Амстердамі. Описав волокнисту будову кришталіка, пневматизацію кісток у птахів. Його ім'ям назвали: вушно-носову лінію, як топографо-анатомічний орієнтир при оперативних втручаннях у межах лицевого кута – кута Кампера (лінія Кампера); лицевий кут, утворений вушно-носовою лінією, що з'єднує передню носову ость верхньої щелепи з верхнім краєм зовнішнього слухового отвору, та лінією, що з'єднує середину надперенісся з носовою остю лобової кістки, – топографо-анатомічний орієнтир під час пластичних операцій на лиці (кут Кампера); поверхневий листок поверхневої фасції передньої черевної стінки (фасція Кампера).

Меккель Йоган Фрідріх, старший (Meckel Johann Friedrich Senior; 1724-1774),

німецький анатом, учень А.Галлера, дід Й.Ф.Меккеля молодшого. Закінчив Геттінгенський університет, у 1748 році опублікував дисертацію, присвячену V парі черепних нервів. З 1751 року – професор анатомії, ботаніки та акушерства в Берлінському університеті. Перший викладач медичної школи, створеної при лікарні Charite. Заснував анатомічний музей у Галлі. Наукові праці присвячені в основному периферичній нервовій системі. Його ім'ям назвали: крилопіднебінний ганглії (Меккелів великий ганглії, Меккелів великий вузол); підщелепний ганглії (Меккелів малий ганглії, Меккелів малий вузол [ганглії або вузол Ленглі]); трійчасту порожнину між листками твердої оболонки головного мозку, де знаходиться ганглії трійчастого нерва (Меккелева порожнина); трійчасте втиснення на передній поверхні піраміди скроневої кістки, де знаходиться ганглії трійчастого нерва (Меккелева ямка); вену плаценти, яка має вигляд анастомозу між краєм плаценти і гладеньким хоріоном (Меккелева вена); хрящ нижньої частини першої вісцеральної дуги зародка людини, навколо якої розвивається нижня щелепа (Меккелів хрящ).

Протасов Олексій Протасович (1724-1796), один із перших професорів-анатомів, учень Ломоносова. У 1763 році захистив докторську дисертацію "Анатомо-фізіологічні міркування щодо дії людського шлунка на вживану їжу". Читав курс лекцій російською мовою в університеті при Петербурзькій Академії наук, розробляв російську анатомічну термінологію, перекладав медичні книги. Переклав з німецької мови анатомічний атлас Прейслера. У праці "Про рух крові в легенях" розкритикував ідеалістичні погляди Бургава-Каау.

Тенон Жак Рене (Tenon Jacobus Reni; 1724-1816), французький анатом, хірург, офтальмолог і патолог. Вивчав анатомію в Парижі під керівництвом Вінслова. З 1757 року – професор патології, з 1793 року вивчав виключно анатомію. Його ім'ям назвали: піхву очного яблука, що відокремлює жирове тіло очниці від очного яблука (Тенонова капсула, фасція, сумка); щілину між склерою та фасціальною піхвою очного яблука, заповнену рідиною, – епісклеральний простір

(Тенонів простір).

Таринус [Тарен] П. (Tarinus [Tarin] P.; 1725-1761), французький анатом, працював у Парижі, переважно вивчав анатомію головного мозку. Його ім'ям назвали: отвір каналу лицевого нерва – hiatus canalis facialis, через який виходить великий поверхневий кам'янистий нерв (Таринусний отвір); заглибину на основі головного мозку між ніжками – міжніжкову ямку (Таринусна ямка); міжніжкову (задню) пронизану речовину середнього мозку (Таринусний простір); задній мозковий парус (Таринусна пластинка); зубчасту фасцію.

Цинн Іоганн Готтфрід (Zinn Johann Gottfried; 1727-1759), німецький анатом і ботанік. Працював у Геттінгені та Берліні. З 1753 року – екстраординарний професор медицини і директор ботанічного саду в Берліні. Опублікував "Анатомічний опис людського ока, ілюстрований рисунками" (1755). Його ім'ям назвали: судинне кільце зорового нерва (Циннове судинне кільце [артеріальне кільце, артеріальне коло, вінчик Галлера]); центральну артерію сітківки очного яблука (Циннова артерія); війковий поясок кристаліка (циннова зв'язка [війковий поясок Арнольда]); спільне сухожилкове кільце, від якого беруть початок всі м'язи очного яблука, окрім нижнього косоного (Циннове кільце).

Гассер Іоганн Лауренцій (Gasser Johann Laurentius; 1727-1779), німецький лікар і анатом. Читав лекції у Відні, де йому було присуджено ступінь доктора медицини та вчене звання професора. Його ім'ям назвали: чутливий ганглії трійчастого нерва, розміщений у твердій оболонці головного мозку на передній поверхні кам'янистої частини скроневої кістки (Гассерів ганглії, Гассерів вузол).

Гунтер [Хантер] Джон (Hunter John; 1728-1793), англійський анатом і хірург. Народився у Шотландії, 1748 року переїхав до Лондона. Працював у шпиталі, у 1760-63 рр. – хірург англійського флоту. З 1763 року проводив приватні курси з анатомії і хірургії. У 1767 році обраний членом Британського хірургічного товариства, 1782 року – створив анатомічний музей. Його праці присвячені анатомії зубів, плаценти, ока. Він перший описав процес опускання яєчка, вивчив

механізм виникнення природжених пахвинних гриж. Його ім'ям назвали: направляючу зв'язку яєчка, яка у внутрішньоутробному періоді розвитку з'єднує нижній кінець яєчка з мошонкою (пучок, тяж або зв'язка Гунтера); тильні п'ясткові зв'язки кисті (зв'язки Гунтера); привідний канал стегна (Гунтерів канал); місце перев'язки стегової артерії – нижче відгалуження від неї глибокої артерії стегна – як топографо-анатомічний орієнтир (Гунтерова точка).

Вольф Каспар Фрідріх (Wolff Caspar Friedrich; 1733-1794), видатний вчений. Народився у Берліні. Навчався у Берліні і Галлі. Опублікував дисертацію "Теорія зародження" (1759). У 1776 році його запросили в Росію, де обрали членом Петербурзької Академії наук. У 1768 році опублікував працю "Про утворення кишечника курчат", в якій описані два зародкові листки. Його ім'ям назвали: ембріональний зачаток придатка яєчка (Вольфове ембріональне тіло); первинну нирку – мезонефрос (Вольфове тіло); протоку первинної нирки (Вольфова протока, Вольфів канал [протока Лейдена]).

Монро Олександр другий (Monro Alexander secundus; 1733-1817), шотландський анатом. У 1755 році захистив дисертацію, одержав звання професора анатомії та хірургії. Працював у Лондоні, Парижі, Берліні та Единбурзі, де з 1758 року очолив кафедру свого батька. Вивчав будову і функції головного мозку. Спільно з Меккелем (старшим) опублікував "Анатомічний твір про лімфатичні судини" (1760). Відкрив сполучення бокових шлуночків мозку з третім шлуночком. Його ім'ям назвали: міжшлуночковий отвір (Монроевий отвір); повікову частину слізної залози (Монроева залоза); гіпоталамічну борозну (Монроева борозна); точку передньої черевної стінки, розміщену посередині пупково-остової лінії, як орієнтир для пункції живота (точка Монро, Монро-Ріхтера, лінія Монро-Ріхтера).

Жімберна Дон Мануель Луїс Антоніо (Gimbernati Don Manuel Louise Antonio; 1734-1816), іспанський анатом і хірург, працював у Мадриді. Описав лакунарну зв'язку (Жімбернатова [Гімбернатова] зв'язка), яка обмежує судинну лакуну медіально.

Зибелін Семен Герасимович (1735-1802), російський вчений-медик, перший російський професор медичного факультету Московського університету, з 1768 року впродовж 10 років читав лекції з анатомії. Дійсний член Російської Академії наук (1784). Розробив стислу оригінальну класифікацію конституцій людини. Висловив думку про спільне походження тварин і людини.

Керестурі Франц Францович (1735-1811), народився в м. Шарошпатак (Угорщина). Закінчив університет у Пешті. В 1762 році переїхав у Росію, одержав ступінь хірурга. З 1765 року – прозектор Московського університету і лікар університетської лікарні, 1772 – протохірург. Один з перших захистив у Росії докторську дисертацію "Про пізнання життя, щоб ясніше виявити внутрішню природу людського тіла" (1774). З 1777 року – екстраординарний професор анатомії та медицини. Член імператорської Леопольдино-Каролінської академії дослідників природи (1781). Першим почав проводити заняття зі студентами на трупах. Окрім анатомії, викладав гістологію, фізіологію, судову медицину. Запровадив експерименти на тваринах.

Врізберг Генріх Август (Wrisberg Heinrich August; 1739-1808), німецький анатом. Професор анатомії у Геттінгені. Досліджував симпатичну нервову систему. Його ім'ям назвали: сполучення між медіальним шкірним нервом плеча і міжреберно-плечовим нервом (анастомоз Врізберга); клиноподібний горбик на задній частині черпакувато-надгортанної складки (горбик Врізберга); серцевий симпатичний ганглії на випуклій поверхні дуги аорти (ганглії Врізберга); додаткову частку правої легені, обмежену низу непарною веною, – частка непарної вени (частка Врізберга); лімфатичний вузол біля артеріальної (боталлової) протоки (вузол Врізберга); топографо-анатомічний орієнтир розміщення лімфатичного вузла Врізберга – квадрат, обмежений висхідною частиною аорти, задньою поверхнею дуги аорти, артеріальною протокою та легеневою артерією (квадрат Врізберга); проміжний нерв (нерв або проміжна частина Врізберга); сполучну нервову гілку, яка з'єднує великий нутряний

нерв з правим блукаючим нервом (петля Врізберга); зв'язку між надгортанником і хрящами гортані, яка включає в себе клиноподібний горбик (зв'язка Врізберга); непостійний клиноподібний хрящ, розміщений над рижкуватим хрящом (хрящ Врізберга).

Флаяні (G. Flajani; 1741-1808), італійський анатом і хірург; описав дифузний токсичний зуб.

Шопар Франсуа (Chopart Francois; 1743-1795), професор хірургії, фізіології та патології у Парижі. Запропонував операцію вичленення стопи. Його ім'ям назвали: поперечний суглоб заплесна (Шопарів суглоб); роздвоєну зв'язку заплесна – ключ поперечного суглоба заплесна (Шопарів ключ, Шопарова зв'язка), розсічення якого забезпечує широке оголення суглоба під час вичленення кісток стопи.

Скарпа Антоніо (Scarpa Antonio; 1747 або 1752-1832), видатний італійський анатом і хірург, учень Дж. Моргані. Закінчив Падуанський університет (1770). З 1772 року – професор анатомії в Модені, де заснував анатомічний інститут (1775). З 1783 року – професор і засновник анатомічного інституту в Павії, де викладав (1787-1812) клінічну хірургію. Керував університетом у Павії до смерті. Зіграв чималу роль у розвитку так званого анатомічного напрямку в медицині. Як хірург вирізнявся високою технікою і великою точністю. Запропонував декілька нових операцій, зокрема в офтальмологічній галузі. Вперше описав низку анатомічних структур. Його ім'ям назвали: завитковий отвір (отвір Скарпи); отвори в міжщелепному шві для судин і нервів (дірочки Скарпи); ганглії зовнішнього сонного сплетення – скроневої ганглії (ганглії Скарпи); чутливий ганглії присінково-завиткового нерва – присінковий ганглії (ганглії Скарпи); носопіднебінний нерв (нерв Скарпи); вторинну барабанну перетинку (перетинка Скарпи); фасцію м'яза-підіймача яєчка (фасція Скарпи [фасція Купера]); стеговий трикутник (трикутник або велика ямка Скарпи); клубово-гребінцеву ямку (мала ямка Скарпи).

Шумлянський Олександр Михайлович (1748-1795), російський лікар, вчений-мікроскопіст. У 1782 році закінчив шпитальну школу в Петербурзі, 1782 року – Страс-

бурзький університет. Захистив дисертацію "Про будову нирок, фізіологічно-анатомічний трактат" (1788). Викладав у Московській шпитальній бурсі. У власних дослідженнях використовував методику ін'єкції судин та сечових каналців. Першим описав (за 60 років до Боумена) капсулу ниркового клубочка (капсула Шумлянського, Шумлянсько-Боумена, [Боуменова капсула, капсула Мюллера, Мальпігієва капсула]).

Вік-д'Азир Фелікс (Vicq d'Azyr Felix; 1748-1794), французький вчений. Навчався медицині у Парижі. У 1788 році обраний членом Французької Академії наук. Він зробив низку відкриттів стосовно гомології органів у тварин і людини. Вивчав анатомію мозку, органа слуху. Описав зоровий та око-руховий нерви. Його ім'ям назвали: сліпий отвір довгастого мозку (отвір Вік-д'Азира); зорову променистість (смужки Вік-д'Азира [Дженнарові смужки, променистість Грасіоле, Грасіолетовий вінець]); сосочково-таламічний пучок – проєкційний шлях лімбічної системи (пучок Вік-д'Азира); півовальний центр (центр Вік-д'Азира [центр В'ессана]).

Гете Йоганн Вольфганг (Johann Wolfgang Goethe; 1749-1832), великий німецький поет і природознавець. Народився у м. Франкфурт-на-Майні, навчався у Лейпцизькому та Страсбурзькому університетах. Вивчав остеологію та порівняльну анатомію. Описав міжщелепну кістку у людини – різцеву кістку, яка може бути самостійною (кістка Гете). Запропонував хребтну теорію будови черепа. Опублікував такі праці: "Досвід про форму тіла тварин" (1790), "Перший нарис загального вступу в порівняльну анатомію" (1795), "Лекції з перших трьох розділів нариса загального вступу в порівняльну анатомію, виходячи з остеології" та ін. Розвивав ідею спільного морфологічного типу, розглядаючи скелет як основу форми тіла тварин. Піднімав питання про взаємовідношення органів всередині організму. Розробив теорію кольорового зору.

Прохаска Іржі (Prochaska Jiri; 1749-1820), чеський анатом, фізіолог, офтальмолог. У 1776 році закінчив медичний факультет Віденського університету. З 1778 року – професор анатомії цього університету. З

1780 року – професор анатомії в Празі, а з 1791 по 1818 рік – знову у Відні. Розробляв концепцію вчення про нервовий рефлекс, яке стало основою сучасної нейрофізіології. Роботи в анатомічній галузі присвячені будові м'язів, нервової системи, системи кровообігу. У 1812 році незалежно від Ч.Белла виявив функціональну відмінність між передніми і задніми корінцями спинно-мозкових нервів (закон Белла-Мажанді). Підкреслював, що організм людини, особливо нервову діяльність необхідно вивчати у зв'язку з навколишнім середовищем. У "Трактаті про функції нервової системи" (1784) зробив спробу універсального тлумачення нервових процесів. Його посібники з фізіології були видані латинською, німецькою, польською та російською мовами. Як лікар-офтальмолог прооперував біля 3000 хворих з помутнінням кришталика. У Празі та Відні заснував анатомічні музеї, задля чого зібрав колекцію препаратів. Був членом низки зарубіжних академій та наукових товариств, зокрема Петербурзької медико-хірургічної академії та Казанського університету.

Іванов Дмитро Іванович (1751-1821), російський нейроморфолог і лікар, учень С.Г. Зибеліна. У 1774 році закінчив медичний факультет Московського університету. У 1775 році навчався медицині у Страсбурзі, де захистив дисертацію на ступінь доктора медицини (1780). У своїй дисертації "Про походження міжреберних нервів" досліджував питання щодо виникнення пограничного симпатичного стовбура, який анатоми 17-18 століть називали міжреберним нервом. Вказував, що симпатичний стовбур виникає від паравертебральних вузлів як місце початку нервових гілок, тоді як до вченого вузли розцінювалися простими потовщеннями нервових стовбурів. Також вперше правильно визначив напрямок гг. *communicantes grisei* – від симпатичного стовбура до соматичних нервів, а не навпаки. Спростував думку про те, що симпатичні нерви відносяться до черепних нервів. Довів, що п. *retrosus profundus* походить від шийного симпатичного стовбура, а не від трійчастого. Описав епіневрій, спростував уявлення про роль нервового флюїда в проведенні нервових імпульсів.

Лодер Христіан Іванович (Christian Johann Loder; 1753-1832), народився в Ризи, навчався медицині в Геттінгені. Звання професора одержав у Йенському університеті. В 1777 році захистив докторську дисертацію, 1803 – професор у Галлі, 1806 – у Кенігсберзі. З 1818 по 1831 рік – професор анатомії Московського університету. Підготував детальний "Індекс препаратів Московського університетського музею", опублікував понад 20 наукових праць з анатомії та хірургії, зокрема "Анатомічний посібник" (1788), "Анатомічні таблиці" (1803).

Земмерінг Самуел Томас (Sommering Samuel Thomas; 1755-1830), німецький анатом і хірург, народився у Торні. Почав вивчати медицину в 1774 році, вже через два роки написав дисертацію. У 1799 році викладав анатомію і хірургію у Касселі, з 1804 року – професор анатомії у Майнці. Його ім'ям назвали: чорну речовину мозку – ядро екстрапірамідної системи, яке знаходиться на межі між покрівлею та основою ніжок великого мозку (речовина або ядро Земмерінга); ворітну вену печінки (Земмерінгова вена); підвішувальну зв'язку слізної залози (Земмерінгова зв'язка); заглиблення в центрі жовтої плями сітківки ока (центральна ямка), яка є місцем найкращого бачення і найбільшої концентрації фоторецепторів (Земмерінгова ямка).

Масканьї Паоло (Paolo Mascagni; 1755-1815), італійський вчений – анатом, ботанік, хімік. З 1777 року – прозектор, 1780 – професор анатомії Сієнського університету. Вивчав лімфатичну систему. Опублікував такі праці: "Визначення і зображення лімфатичних судин" (1784), "Історія та іконографія лімфатичних судин людського тіла" (1787). Встановив зв'язок лімфатичних судин із серозними оболонками, показав, що всі лімфатичні судини перериваються у лімфатичних вузлах, описав патологію лімфатичних судин. Написав також "Анатомію для художників та скульпторів" та "Загальну анатомію" (незакінчена).

Моренгейм Йосиф Яків (Joseph Jacob Mohrenheim; близько 1759-1799), навчався медицині у Відні. З 1783 року – професор хірургії та акушерства у Петербурзі. Його ім'ям назвали дельтоподібно-грудний три-

кутник (ямку), обмежений великим грудним і дельтоподібним м'язами та ключицею (трикутник або ямка Моренгейма).

Гессельбах [Хессельбах] Франц Каспар (F.K.Hesselbach; 1759-1816), німецький анатом і хірург. Працював анатомом-проектором у Вюрцбурзі. Описав стегнову м'язово-лакунарну грижу (грижа Гессельбаха) та міжямочкову зв'язку, частину пучків якої обмежує глибоке пахвинне кільце (зв'язка Гессельбаха).

Рейль Йоганн Христіан (Johann Christian Reil; 1759-1813), німецький анатом, фізіолог, клініцист. Навчався медицині в Геттінгені та Галлі. У 1782 році йому присуджено ступінь доктора за трактат про надлишок жовчі (поліхолія). З 1787 року – професор університету в Галлі, 1788 – також директор клініки. З 1810 року очолив кафедру клінічної медицини Берлінського університету. Одним з перших провів порівняльне хімічне дослідження людського і телячого мозку. Описав будову мозочка та острівця, що спонукало працювати над психіатрією. Опублікував праці: "Анатомічний твір про структуру нервів" (1796), "Уривки, що стосуються утворення мозочка в людини" (1807-1809) та

ін. Його ім'ям назвали: острівець головного мозку (острівець Рейля); кругову борозну острівця головного мозку (борозна Рейля); медіальну петлю (lemnisculus medialis) та ніжкову петлю (ansa peduncularis) – петля Рейля; трикутник петлі (трикутник Рейля); долинку (vallecula) мозочка (долинка або заглибина Рейля); сукупність м'язових перекладин у правому шлуночку серця, що запобігають надмірному розтягуванню його порожнини (канатик Рейля).

Біша Марі Франсуа Ксав'є (Marie Francois Xavier Bichat; 1771-1802), французький анатом, фізіолог, лікар. Навчався у Монпельї, Ліоне, Парижі. З 1797 року читав лекції з нормальної і патологічної анатомії, фізіології та хірургії. З 1801 року – лікар Головної паризької лікарні (Hotel-Dieu). Найбільш відомі праці вченого – "Фізіологічні дослідження життя і смерті" (1800) та "Загальна анатомія в її додатку до фізіології та медицини". Його ім'ям назвали: жирове тіло щоки (жирове тіло Біша [скупчення, клубок, клубочок]); отвір у павутинній оболонці головного мозку (отвір Біша); щілину між середнім і проміжним мозком, з одного боку, та півкулями великого мозку, з другого (щілина Біша).

Література

1. Алаев А.Н., Сперанский В.С. Зарубежные и отечественные анатомы. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1977. – 216 с.
2. Ахтемійчук Ю.Т., Пішак В.П., Цвігун А.О. Анатомія XVII століття у поста-тях // Клін. анат. та опер. хірургія. – 2003. – Т. 2, № 1. – С. 62-65.
3. Бернуллі Даниїл // БСЭ. – 3-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1973. – Т. 3. – С. 255.
4. Бидлоо Николай // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1957. – Т. 3. – С. 935.
5. Биша Мари Франсуа Ксавье // БСЭ. – 3-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1973. – Т. 3. – С. 404.
6. Блюментрост Лаврентий Лаврентьевич // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1956. – Т. 3. – С. 1164.
7. Вик д'Азир Феликс // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1956. – Т. 5. – С. 387.
8. Винслоу Яков // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1958. – Т. 5. – С. 414.
9. Вольф Каспар Фридрих // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1957. – Т. 5. – С. 1021.
10. Галлер Альбрехт // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1957. – Т. 6. – С. 273.
11. Гунтер Джон // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1957. – Т. 8. – С. 618.
12. Гунтер Вильям // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1957. – Т. 8. – С. 619.
13. Донат Т. Толковый анатомический словарь: Пер. с венг. – Будапешт, 1964. – 590 с.
14. Зыбелин Семен Герасимович // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1958. – Т. 10. – С. 1137.
15. Иванов Дмитрий Иванович // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1959. – Т. 10. – С. 1147.
16. Либеркюн Иоганн Натаниель // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1959. – Т. 15. – С. 871.
17. Меккель Иоганн Фридрих, старший // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1960. – Т. 17. – С. 923.
18. Міжнародна анатомічна номенклатура / За ред. І.І.Бобріка, В.Г.Ковешнікова. – К.: Здоров'я, 2001. – 328 с.
19. Монро Александр // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1961. – Т. 19. – С. 13.
20. Морганні Джованні Баттиста // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1960. – Т. 19. – С. 21.
21. Прохаска Иржи // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1962. – Т. 27. – С. 30.
22. Рейль Иоганн // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1962. – Т. 28. – С. 204-205.
23. Санторини Джованні Доменико // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1963. – Т. 29. – С. 367.
24. Сергеенко В.И., Петросян Э.А., Фраучи И.В. Топографическая анатомия и оперативная хирургия: В 2 т. / Под общ. ред. Ю.М.Лопухина. – М.: ГЭОТАР-МЕД, 2002. – Т. 2. – С. 570.
25. Скарпа Антонио // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1963. – Т. 30. – С. 467.
26. Топоров Г.Н. Эпонимические термины в клинической анатомии человека: Словарь. – К.: Вища школа, 1988. – 160 с.
27. Шумлянський Александр Михайлович // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. енциклопедия, 1964. – Т. 34. – С. 1086.
28. Энциклопедический словарь медицинских терминов: В 3 т. / Под ред. Б.В.Петровского. – М.: Сов. енциклопедия, 1982. – Т. 1. – 464 с. – 1983. – Т. 2. – 448 с. – 1984. – Т. 3. – 512 с.